

การศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
The Attitude and Participation in Community Based Tourism
Management in Bang Krabue Sub-District, Sam Khok District,
Pathum Thani Province

พัชรภรณ์ จันทรภาณุ^{1*} และกานตมณี ไวยครุฑ²

Patcharaporn Jantarakast^{1*} and Kanmanee Waiyakrud²

^{1*}อาจารย์ วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ งานศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

*Corresponding author E-mail: gifttour1984@gmail.com

Received: March 13, 2021; Revised: June 29, 2022; Accepted: September 19, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี และ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้วิธีหาค่าร้อยละ และเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การสุ่มแบบตามสะดวกจากประชาชนชุมชนตำบลบางกระบือ จำนวน 350 คน พบว่า 1) ชุมชนตำบลบางกระบือมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.35, S.D. = 0.59) เมื่อจำแนกตามรายข้อพบว่าด้านที่มีระดับมาก 3 ลำดับ คือ การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน ($\bar{X}$ = 3.91, S.D. = 0.78) รองลงมาเป็น การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการจ้างงานมากขึ้น ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.68) การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเกิดความหวงแหนในขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 3.84, S.D. = 0.77) ตามลำดับ 2) ชุมชนตำบลบางกระบือมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.46) เมื่อจำแนกตามรายข้อพบว่าด้านที่มีระดับมาก 3 ลำดับ คือ ภาครัฐและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนเพื่อการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.65, S.D. = 0.59) รองลงมาเป็น เสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนากิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X}$ = 3.58, S.D. = 0.62) ชุมชนเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.66) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ทัศนคติ การมีส่วนร่วม การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research purposes to 1) study the attitudes toward community-based tourism in Bangkrabue subdistrict Sam Khok district Pathum Thani province; 2) study the participation of community-based tourism management in Bangkrabue subdistrict Sam Khok district Pathum Thani province. The quantitative research method was used to collect the data by questionnaire. The questionnaire was a set of checklists to interpret percentages and rating scales to interpret mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.). The 350 residents in the Bangkrabue subdistrict were selected by convenience random sampling. The results revealed that 1) the Bangkrabue

subdistrict community has an attitude toward community-based tourism at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.35, S.D. = 0.59). When categorized into items found that the 3 items at the high level are building community to be a historical attraction to support careers for local people ($\bar{x}$ = 3.91, S.D. = 0.78) followed by the community-based tourism creates more job employment ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.68) tourism makes local people care for local custom and tradition ($\bar{x}$ = 3.84, S.D. = 0.77), respectively; 2) Bangkrabue subdistrict community take participate in community-based tourism management at a moderate level ($\bar{x}$ = 3.43, S.D. = 0.46). When categorized into items found that the 3 items at the high level are public sector and community participated in making a travel map to an attraction ($\bar{x}$ = 3.65, S.D. = 0.59) followed by giving suggestions to activities development or attractions ($\bar{x}$ = 3.58, S.D. = 0.62) community have a variety of activity ($\bar{x}$ = 3.54, S.D. = 0.66), respectively.

Keywords: Attitude, Participation, Community Base Tourism Management

บทนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาประเทศไทยในช่วงไตรมาสแรกของปี 2563 ลดลงจากช่วงเวลาเดียวกันของปี 2562 ร้อยละ 38.01 ส่วนใหญ่จะขึ้นกับสถานการณ์ผู้ติดเชื้อโควิด-19 ในแต่ละประเทศ และมาตรการที่ใช้เป็นข้อจำกัดในการเดินทางซึ่งแตกต่างกัน ทั้งความเข้มข้นและระยะเวลาของการใช้มาตรการสำหรับกรณีนักท่องเที่ยวชาวไทยเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ ลดลงร้อยละ 30.77 เมื่อเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา ส่งผลให้มูลค่าการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศในไตรมาส 1 ของปี 2563 ลดลงร้อยละ 31.53 เช่นกัน สำหรับกรุงเทพมหานครยังคงเป็นจังหวัดท่องเที่ยวยอดนิยมอันดับหนึ่งของนักท่องเที่ยวชาวไทยตามมาด้วยภาคเหนือ และภาคตะวันตก ตามลำดับ แต่การใช้จ่ายส่วนใหญ่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย 3 อันดับแรก ได้แก่ กรุงเทพฯ ภาคใต้และภาคเหนือ ตามลำดับ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563)

สำหรับนโยบายและมาตรการที่ประเทศไทยนำมาใช้เพื่อช่วยฟื้นฟูการท่องเที่ยวจึงมีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นมาตรการด้านการเงินและการคลัง นอกจากนี้ ยังรวมถึงการนำมามาตรการด้านการตลาดมาช่วยส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเชื่อมั่นกับนักท่องเที่ยวซึ่งดำเนินการพร้อมกับมาตรการอื่น ๆ เช่น การรักษาความปลอดภัยและสุขอนามัยการจัดตั้ง สนับสนุนการจ้างงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) มาตรการทางการตลาดและการส่งเสริมการตลาดที่มุ่งเป้าไปที่การท่องเที่ยวในประเทศ เช่น โครงการเราเที่ยวด้วยกันของรัฐบาลเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายภาคประชาชนผ่านการท่องเที่ยวภายในประเทศ ช่วยเพิ่มสภาพคล่องให้ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนการสร้างงานและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศในองค์กรรวม (เราเที่ยวด้วยกัน, 2563) การท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วม และจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของจุดหมายปลายทางของวันหยุดของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชน ยังหมายถึงการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนและเอกลักษณ์ของสถานที่ โดยนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมและมีโอกาสได้ใช้ชีวิตร่วมกันกับเจ้าของสถานที่ อีกทั้งยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน และเอกลักษณ์ของสถานที่ ไม่ใช่กิจกรรมที่เน้นรายได้ของชุมชนแต่กิจกรรมที่เน้นคุณค่าของชุมชน (Richards & Raymond, 2000) รวมถึงการจัดให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับนักท่องเที่ยว โดยเน้นการเรียนรู้ การศึกษาจากประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจนิยามได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า และเป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ชุมชน

ได้นำทุนทางวิถีวัฒนธรรมและธรรมชาติมาสร้างโอกาสให้กับผู้มาเยือน ในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่มาเยือน และเป็นการท่องเที่ยวแบบไม่แยกส่วนระหว่างผู้มาเยือนกับชุมชน

ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community based tourism) ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความได้เปรียบด้วยการสร้างคุณค่า (Value Creation) ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย (Thainess) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ความรู้และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเป็นแนวทางและหลักคิดของการต่อยอดฐานทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด (จิราภรณ์ แก้วมณี, 2557)

จากการดำเนินการวิจัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ตำบลบางกระบือที่ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านท้ายดง หมู่ที่ 2 บ้านบางกระบือ และหมู่ที่ 3 บ้านคาง โดยที่หมู่ที่ 1 บ้านท้ายดงเป็นชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี มีสินค้าเป็นสินค้า OTOP คือมะพร้าวแก้ว มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง เช่น วัดกว้างได้สร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. 2300 ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หลวงพ่อสร้งหังเป็นพระพุทธรูปศิลปะอยุธยาเก่าสมัยเชียงแสน และมีวัดโบสถ์เพื่อสักการะองค์หลวงพ่อโตองค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี, 2563) ทำให้ผู้วิจัยพบปัญหาในการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เช่น สภาพตลาดชุมชนที่ยังไม่มั่นคงแข็งแรง ปัญหาความร่วมมือของคนภายในชุมชน ประชาชนในพื้นที่ยังขาดความร่วมมือและความเสียสละอย่างเต็มที่ ทำให้การผลักดันชุมชนท่องเที่ยวขาดความต่อเนื่อง และขาดการประชาสัมพันธ์ชุมชนท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาทัศนคติต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาความร่วมมือภายในชุมชนและเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เมื่อได้จำนวนประชากรในตำบลบางกระบือ ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านท้ายดง หมู่ที่ 2 บ้านบางกระบือ และหมู่ที่ 3 บ้านคาง จำนวนทั้งสิ้น 1,994 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี, 2563) ได้กลุ่มตัวอย่าง 350 คน โดยวิธีการสุ่มตามสะดวก (Convenience Sampling) การกำหนดขนาดตัวอย่างตามตารางของทาโรยามาเน (Yamane, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับ 0.05

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) จัดแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

- 1) ข้อมูลส่วนบุคคล
- 2) ทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) ข้อเสนอแนะ

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีข้อความที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check - list) จำนวน 5 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบประเมินวัดระดับทัศนคติต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้ผู้เลือกตอบโดยวัดระดับความคิดเห็นด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด รวมจำนวน 20 ข้อ ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ส่วนที่ 3 เป็นแบบประเมินการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้ผู้เลือกตอบโดยวัดระดับความคิดเห็นด้วย มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จำนวน 15 ข้อ ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, 1981)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ให้มีความสอดคล้องกับข้อคำถาม วัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความเหมาะสมและความชัดเจนของการใช้ภาษา จำนวน 3 ท่าน ได้ผลเท่ากับ 0.98 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของประเด็นคำถาม จากทดลองใช้กับกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 30 ตัวอย่างเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS โดยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา (Cronbach's Alpha Analysis Test) ได้ผลเท่ากับ 0.89

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็น 2 ลักษณะคือ

4.1 แบบสอบถามส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ที่มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้วิธีหาแจกแจงความถี่ (Frequency) และสรุปผลออกมาเป็นร้อยละ (Percentage)

4.2 แบบสอบถามส่วนที่ 2 ใช้แบบประเมินเพื่อทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนคำถาม และการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลข้อมูลวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2563

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยของประชาชนในชุมชนตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 232 คน คิดเป็นร้อยละ 66.29 และเพศชาย จำนวน 118 คน คิดเป็นร้อยละ 33.71 อายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 30.57 รองลงมาเป็น อายุ 41 - 50 ปี จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 28.29 และ อายุ 20 - 30 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 ตามลำดับ ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 217 คน คิดเป็นร้อยละ 62.00 รองลงมาเป็น ระดับปริญญาตรี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 34.57 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 3.43 ตามลำดับ ส่วนใหญ่ประกอบอื่น ๆ เช่น เกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป แม่บ้าน ลูกจ้างของรัฐ จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 30.00 รองลงมาเป็น อาชีพอิสระ/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 25.71 และพนักงานเอกชน จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 18.00 ตามลำดับ มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 56.57 รองลงมาเป็น รายได้ 10,000 - 20,000 บาท จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 และรายได้ 20,001 - 30,000 บาท จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 14.86 ตามลำดับ มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 - 4 คน จำนวน 171 คน ร้อยละ 48.86 รองลงมา เป็น 1 - 2 คน จำนวน 120 คน คิดเป็นร้อยละ 34.29 และ 5 - 6 คนขึ้นไป จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 15.43 ตามลำดับ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและค่าร้อยละของประชาชนในชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	118	33.71
หญิง	232	66.29
รวม	350	100
2. อายุ		
อายุต่ำกว่า 20 ปี	5	1.43
20 - 30 ปี	91	26.00
31 - 40 ปี	48	13.71
41 - 50 ปี	99	28.29
อายุตั้งแต่ 51 ปี ขึ้นไป	107	30.57
รวม	350	100
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี	217	62.00
ระดับปริญญาตรี	121	34.57
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	12	3.43
รวม	350	100
4. อาชีพ		
นักเรียน/นักศึกษา	47	13.43
ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ	45	12.86
พนักงานบริษัทเอกชน	63	18.00
ธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย	90	25.71
อื่น ๆ	105	30.00
รวม	350	100
5. รายได้		
ต่ำกว่า 10,000 บาท	198	56.57
10,000 - 20,000 บาท	100	28.57
20,001 - 30,000 บาท	52	14.86
รวม	350	100
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 - 2 คน	120	34.29
3 - 4 คน	171	48.86
5 - 6 คน	54	15.43
7 คนขึ้นไป	5	1.43
รวม	350	100

ผลการศึกษาระดับความคิดเห็นด้านทัศนคติต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 0.59) และเมื่อจำแนกตามรายข้อพบว่าด้านที่มีระดับมากที่สุด โดยเรียงจากเห็นด้วยมากไปยังเห็นด้วยน้อยตามลำดับ พบว่า การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมอาชีพให้คน

ในชุมชน ($\bar{X} = 3.91$, S.D. = 0.78) รองลงมาเป็น การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการจ้างงานมากขึ้น ($\bar{X} = 3.85$, S.D. = 0.68) การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเกิดความหวงแหนในขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.77) การท่องเที่ยวทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ($\bar{X} = 3.83$, S.D. = 0.71) คนในชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.73) การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.81$, S.D. = 0.69) การท่องเที่ยวส่งผลให้คนในชุมชนมีค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.76) การท่องเที่ยวส่งผลให้พื้นที่ในชุมชนเกิดความเจริญ เช่น มีการปรับปรุงถนน ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.72) การท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลาย เช่น ร้านขายของที่ระลึก สินค้า OTOP ($\bar{X} = 3.75$, S.D. = 0.75) การท่องเที่ยวทำให้ราคาที่ดินในชุมชนสูงขึ้น ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.74) และการท่องเที่ยวทำให้เกิดการลงทุนด้านที่พักอาศัยมากขึ้น เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.84) ตามลำดับ ด้านที่มีระดับปานกลาง โดยเรียงจากเห็นด้วยมากไปยังเห็นด้วยน้อยตามลำดับ พบว่า การท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากร ธรรมชาติในชุมชนเสื่อมโทรม ($\bar{X} = 2.91$, S.D. = 1.18) รองลงมาเป็น การท่องเที่ยวทำให้คนนอกพื้นที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.17) การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 2.82$, S.D. = 1.18) การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายของคนในชุมชน ($\bar{X} = 2.81$, S.D. = 1.17) การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 1.26) การท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าในการดำรงชีวิตประจำวันสูงขึ้น ($\bar{X} = 2.78$, S.D. = 1.22) การท่องเที่ยวสร้างปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ($\bar{X} = 2.77$, S.D. = 1.17) การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหายาเสพติดเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 1.24) และการท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาเสียงรบกวนภายในชุมชน ($\bar{X} = 2.75$, S.D. = 1.21) ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

ทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ช่วยส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน	3.91	0.78	มาก	1
2. คนในชุมชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว	3.82	0.73	มาก	5
3. การท่องเที่ยวส่งผลให้คนในชุมชนมีค่าครองชีพเพิ่มขึ้น	3.79	0.76	มาก	7
4. การท่องเที่ยวส่งผลให้พื้นที่ในชุมชนเกิดความเจริญ เช่น มีการปรับปรุงถนน	3.78	0.72	มาก	8
5. การท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยว และคนในชุมชน	3.81	0.69	มาก	6
6. การท่องเที่ยวทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น	3.83	0.71	มาก	4
7. การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเกิดความหวงแหนในขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมท้องถิ่น	3.84	0.77	มาก	3
8. การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการจ้างงานมากขึ้น	3.85	0.68	มาก	2
9. การท่องเที่ยวทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลาย เช่น ร้านขายของที่ระลึก สินค้า OTOP	3.75	0.75	มาก	9
10. การท่องเที่ยวทำให้ราคาที่ดินในชุมชนสูงขึ้น	3.70	0.74	มาก	10
11. การท่องเที่ยวทำให้เกิดการลงทุนด้านที่พักอาศัยมากขึ้น เช่น โฮมสเตย์ รีสอร์ท	3.58	0.84	มาก	11
12. การท่องเที่ยวทำให้ทรัพยากร ธรรมชาติในชุมชนเสื่อมโทรม	2.91	1.18	ปานกลาง	12

ทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
13. การท่องเที่ยวสร้างปัญหาความขัดแย้งในชุมชน	2.77	1.17	ปานกลาง	18
14. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาความวุ่นวายของคนในชุมชน	2.81	1.17	ปานกลาง	15
15. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น	2.80	1.26	ปานกลาง	16
16. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาเสียดายเพิ่มขึ้น	2.76	1.24	ปานกลาง	19
17. การท่องเที่ยวทำให้ราคาสินค้าในการดำรงชีวิตประจำวันสูงขึ้น	2.78	1.22	ปานกลาง	17
18. การท่องเที่ยวทำให้คนนอกพื้นที่ย้ายถิ่นฐานเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น	2.90	1.17	ปานกลาง	13
19. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น	2.82	1.18	ปานกลาง	14
20. การท่องเที่ยวทำให้เกิดปัญหาเสียงรบกวนภายในชุมชน	2.75	1.21	ปานกลาง	20
ค่าเฉลี่ยรวม	3.35	0.59	ปานกลาง	

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.43$, S.D. = 0.46) และเมื่อจำแนกตามรายข้อพบว่าด้านที่มีระดับมาก พบว่า ภาครัฐและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนที่การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.65$, S.D. = 0.59) รองลงมาเป็น เสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนา กิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.58$, S.D. = 0.62) ชุมชนเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ($\bar{x} = 3.54$, S.D. = 0.66) และมีการเสนอความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ($\bar{x} = 3.50$, S.D. = 0.63) ตามลำดับ ด้านที่มีระดับปานกลาง โดยเรียงจากเห็นด้วยมากไปจนถึงเห็นด้วยน้อยตามลำดับ พบว่า มีส่วนร่วมกับภาครัฐในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 3.48$, S.D. = 0.64) ชุมชนมีส่วนร่วมปรับปรุงข้อมูล และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชน ($\bar{x} = 3.47$, S.D. = 0.60) ชุมชนร่วมมือกับชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ($\bar{x} = 3.46$, S.D. = 0.60) ชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบกำจัดขยะสิ่งปฏิกูล และการบำบัดน้ำเสีย ($\bar{x} = 3.44$, S.D. = 0.57) ชุมชนมีส่วนร่วมกับจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับคนทุกวัย ($\bar{x} = 3.40$, S.D. = 0.62) ภาครัฐมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาที่พักให้มีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 0.65) ภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนกิจการที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหารของที่ระลึก ร้านอาหาร ที่พัก ($\bar{x} = 3.34$, S.D. = 0.70) ภาครัฐมีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชน โดยได้รับความเห็นชอบจากชุมชน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ให้เข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยว และมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน ($\bar{x} = 3.33$, S.D. = 0.64) ภาครัฐมีส่วนร่วมในการอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ($\bar{x} = 3.32$, S.D. = 0.67) ภาครัฐส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน ($\bar{x} = 3.31$, S.D. = 0.69) และภาครัฐมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาแหล่งแต่ละแห่งให้มีความปลอดภัยในระหว่างเที่ยวชม ($\bar{x} = 3.30$, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. การเสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนา กิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยว	3.58	0.62	มาก	2
2. มีส่วนร่วมกับภาครัฐในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน	3.48	0.64	ปานกลาง	5

การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
3. มีการเสนอความคิดเห็นต่อการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน	3.50	0.63	มาก	4
4. ชุมชนมีส่วนร่วมปรับปรุงข้อมูล และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ชุมชน	3.47	0.60	ปานกลาง	6
5. ชุมชนเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น	3.54	0.66	มาก	3
6. ชุมชนร่วมมือกับชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน	3.46	0.60	ปานกลาง	7
7. ชุมชนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงระบบกำจัดขยะ สิ่งปฏิกูล และการบำบัดน้ำเสีย	3.44	0.57	ปานกลาง	8
8. ชุมชนมีส่วนร่วมกับจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับคนทุกวัย	3.40	0.62	ปานกลาง	9
9. ภาครัฐมีส่วนในการสนับสนุนกิจการที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร ที่พัก	3.34	0.70	ปานกลาง	11
10. ภาครัฐมีการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชน โดยได้รับความเห็นชอบจากชุมชน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ให้เข้าถึงยังแหล่งท่องเที่ยว และมีป้ายบอกทางที่ชัดเจน	3.33	0.64	ปานกลาง	12
11. ภาครัฐส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวภายในชุมชน	3.31	0.69	ปานกลาง	14
12. ภาครัฐมีส่วนร่วมในการอบรมให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟู และการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน	3.32	0.67	ปานกลาง	13
13. ภาครัฐมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาแหล่งแต่ละแห่งให้มีความปลอดภัยในระหว่างเที่ยวชม	3.30	0.64	ปานกลาง	15
14. ภาครัฐมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาที่พักให้มีความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว	3.35	0.65	ปานกลาง	10
15. ภาครัฐ และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนการเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว	3.65	0.59	มาก	1
ค่าเฉลี่ยรวม	3.43	0.46	ปานกลาง	

สรุปและวิจารณ์ผล

1. การศึกษาทัศนคติที่มีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$, S.D. = 0.59) เมื่อจำแนกตามรายข้อที่มีระดับมาก พบว่า การสร้างชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ช่วยส่งเสริมอาชีพให้คนในชุมชน ($\bar{x} = 3.91$, S.D. = 0.78) รองลงมาเป็น การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนเกิดการจ้างงานมากขึ้น ($\bar{x} = 3.85$, S.D. = 0.68) การท่องเที่ยวทำให้ชาวบ้านเกิดความหวงแหนในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ($\bar{x} = 3.84$, S.D. = 0.77) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา ดวงอุปมา และไอลดา พหลทัฬ (2559) เรื่อง การศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดกาฬสินธุ์ : กรณีศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมชาวผู้ไทบ้านโพน อำเภอม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัย พบว่า มี

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติในการจัดการท่องเที่ยวโดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ ด้านการเรียนรู้

2. การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางกระบือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.46) เมื่อจำแนกตามรายข้อที่มีระดับมาก พบว่า ภาครัฐและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนที่การเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.59) รองลงมาเป็น เสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนากิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.62) ชุมชนเพิ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.66) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ และคณะ (2560) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานรัฐและผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย เนื่องจากการบริหารจัดการมีเจ้าของพื้นที่ท่องเที่ยวและหน่วยงานท้องถิ่นภาครัฐดูแล ด้านการแบ่งปันประโยชน์ และกระจายรายได้ คนในชุมชนส่วนหนึ่งรับจ้างขายสินค้าหรือรับจ้างผลิตสินค้าจำหน่ายให้กับร้านค้าในตลาดน้ำ และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามผลการดำเนินงาน ประชาชนมีส่วนร่วมในการลงมติในที่ประชุมตามโอกาสที่มีการเรียกประชุมของหมู่บ้าน ประชาชนในชุมชนจะต้องให้ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้าให้ความรู้ทางการท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับเครือข่ายผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยแผนการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยมหาวิทยาลัยในพื้นที่โครงการวิจัย การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงประวัติศาสตร์บนพื้นฐานทรัพยากรชุมชนของเครือข่ายกลุ่มศรีอยุธยา งบประมาณปี 2562 ภายใต้แผนงานวิจัย การยกระดับศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาพื้นที่บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นเครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏและภาคี

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง
2. การส่งเสริมให้ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมชุมชนที่สร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนและยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *สถานการณ์การท่องเที่ยวไทย เดือนพฤศจิกายน 2563*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: https://www.mots.go.th/download/article/article_20201229114033.pdf/. (วันที่ค้นข้อมูล: 25 ธันวาคม 2563).
- จิราภรณ์ แก้วมณี. (2557). *การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนบ้านหัวเขาจีน อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธนรัตน์ รัตนพงศ์ธระ, ทรงวิทย์ เจริญกิจธนา และธารณี นวสันธิ์. (2560). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ชุมชนอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 5(2), 8-16.
- เราเที่ยวด้วยกัน. (2563). *ข้อมูลโครงการเราเที่ยวด้วยกัน*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://เราเที่ยวด้วยกัน.com/information/>. (วันที่ค้นข้อมูล: 23 กุมภาพันธ์ 2563).
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปทุมธานี. (2563). *ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี : หมู่ที่ 1 บ้านท้ายดง ต.บางกระบือ อ.สามโคก จ.ปทุมธานี*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <https://pathumthani.cdd.go.th/services/ชุมชนท่องเที่ยว-otop-นวัตวิ-7>. (วันที่ค้นข้อมูล: 4 ธันวาคม 2562).

- สำนักงานสถิติจังหวัดปทุมธานี. (2563). จำนวนประชากรและบ้าน จำแนกเป็นรายอำเภอ และรายตำบล จังหวัดปทุมธานี.. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/districtList/S010107/th/5.htm/>. (วันที่ค้นข้อมูล: 23 กุมภาพันธ์ 2564).
- สุกัญญา ดวงอุปมา และไอลดา พหลทัพ. (2559). การศึกษาทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในจังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษา ศูนย์วัฒนธรรมชาวผู้ไทบ้านโนน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา(สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(15), 145-159.
- Best, J. (1981). *Research in Education*. 4th ed. New Jersey: Prentice – Hall Inc.
- Richards, G. & Raymond, C. (2000). *Creative tourism*. ATLAS News.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. 3rd ed. New York: Harper and Row Publications.